

de ez most nem segít. Elérnek, körbevesznek, elkapnak, azt se tudom, hogy cipelnek ki, azt se, hogy ki mit mond, mivel vigasztal, mivel áztat... Odakint Papa a karjára vesz, csókolgat, törölgeti az arcom, motyorog, mentetetődzik: – Öcsém, így van ez. Ne ríjjál, mit se ér.

S kifújja az orrom.

– De hát hol az Isten?

Letesz a földre.

– A Seholban van, a Seholban. Majd elviszlek hozzá, hogyha jó leszel.

1996–2002

Kapus András

HIPOTALAMIKUS MONDATOK

Tractatus etimolophysiológicus

Egykori neurológiatanárom, Csanda professzor mesélte: kíváncsi kutatók Herbert von Karajan fejére EEG-gépet raktak, hogy megállapítsák, mikor mutat a karmester agya különös izgalmi állapotot egy Beethoven-szimfónia vezénylese közben. Érdekes módon a lélek kérgének szeizmográfja nem a fenséges motívumok előtt vagy alatt jelzett agyremegéseket – tehát *megrendültséget*, amikor is az *eláradó* zene szinte magától *hömpölyög* – hanem a csendesebb részeknél. A mindenkit magával ragadó zene szinte karmesteri irányítás nélkül *sodorja* a zenekart, míg a kevésbé „hangzatos” elemek a fokozatosan és fojtottan épülő feszültség és az azt követő oldódás kihívását hordozzák.

Frivolnak, ha nem épp szentségtörőnek tűnhet a zene vagy bármilyen művészi alkotás hatásának Fourier-analízise. Mert bár igaz, hogy a lemezfelvételt vezető hangmérnök oszcilloszkópján a Beethoven-szimfónia *hullámok* bonyolult mintázataként jelenik meg, s talán található olyan függvénykapcsolat, mely ezt a karmester vagy a hallgató agyában egyidejűleg regisztrált elektromos hullámok képévé alakítja, de mit mond ez a két *hullámtenger* a művészet hatásának titkairól? A kérdés azonban csak akkor rossz, ha összekeverjük a *hogyan* a *miért*tel.

A művészet akut élettani hatásai – a műalkotás *befolyása* az emberi test működésére – ősidők óta ismertek. Pontosabban: abból a mágiából lett művészet, mely képes volt bizonyos élettani hatások létrehozására. Az ógörög nyelv tisztán tükrözi a művészi hatás fizioológiájának etimológiáját. E hatások legjellegzetesebbike a különböző testnedvek folyásának megindulása. Ez a nedvelválasztás olyannyira fontos eleme a hatásnak, hogy az európai esztétika nem átallotta a mirigyek beindítását a művészet fő céljaként megjelölni: a jó művészet *katarzist* vált ki. Az eredeti ógörög szó „megtisztulást” jelent. Feltűnő azonban e szó hangtani és egyben élettani rokonsága a *catarrhus* terminussal, ami átfolyást (tisztító átmosást) jelent, s az orvosi szaknyelvben a nyálkahártyák váladékképződéssel járó gyulladását jelöli. Itt az eredeti görög szótól, a *rhein*, azaz „folyani” főnévi igenév. A belőle kicsendülő „rh”, illetve ennek variánsai: a „hr”, „kr”, „rk” hangkapcsolatok félreismerhetetlen hangutánzó, hangulatfestő utalások a felfakadó vála-

dékok áramlására. A magyar nyelv tisztán őrzi ezt az összefüggést a *hurut*, *harákol* és *krákog* szavakban.

Szabad-e ilyen *gusztustalan*, azaz *ízléstelen* szempontból közelíteni az embert megtisztító, az *ízlését* kialakító művészet lényegéhez? (Ennél talán még a hullámtan is jobb.) Ha mélyen magunkba nézünk, nem tagadhatjuk, hogy emberi nedveink *megindulása* legintimebb szféránk fontos ügye, gyönyöreink forrása, melyben semmi ízléstelen nincs, ha a megfelelő időben és helyen „folyunk”. Éppen ezért ez a testi-lelki *nedvtan* nemcsak etimológiai, de esztétikai szempontból is igazolható.

A bennünk *eláradó* zene, illetve egy dráma, regény vagy vers hatására *felfakadó* érzelmeink *megindultságot* keltenek, azaz megindítják katarzisunk folyamatát: könnymirigyeink nedvtermelésbe kezdenek, a sós cseppek arcunkra s csatornácskákon keresztül orrunkba folyva törnek utat maguknak, mi pedig hüppögve, orrunkat fújva, begyulladt szemmel „*tisztulunk meg*”, amint testünk nedvei *átmossák* pszichénket, és kioldják belőle a rettegés, a magány, a kiszolgáltatottság, a gonoszság mérgeit. Egyszóval rituális fürdőt veszünk, vagy megkeresztelkedünk könnyeink Jordánjában.

A nedvek áramlásának *tisztító* és egyben *gyönyörkeltő* funkciója olyan nyilvánvaló *élet-tani tapasztalat* volt, hogy az emberi bölcslet könnyen avathatta *élettapasztalattá*. A galénoszi orvostudomány a genny jelzőjeként a „*bonum et laudabile*”, azaz a „*jó és dicséretes*” kifejezést használta, utalva arra, hogy így az összegyűjtött mérég távozik a szervezetből, ami a beteg gyógyulását segíti elő. Érthető hát, hogy a sírás a lélek méregtelenítésének eszköze. A magyar nyelv szavaiban is megőrizte a tisztulásmetafora vagy tisztulásmítosz elméletét: a *genny* és a *könny* nyilvánvaló hasonlóságára utalok; a két hangalak különbözősége mindössze egy zöngés-zöngétlen mássalhangzóváltásra és az egyes nyelvjárásokban analóg magánhangzókként használt e-ö cserére korlátozódik.

A gyönyörkeltő funkció analógiája még nyilvánvalóbb. A lélek katarzisa analóg a test orgazmusával. Pontosabban: a katarzis a lélek orgazmusa. Nedvek nélkül pedig nincs orgazmus: a nő nedvesedése jele és feltétele a gyönyör felé törő izgalomnak, amely a férfi (mag)ömlésével, illetve azzal egyidejűleg teljesedik orgazmussá. A coitus követő *oldódás* során pedig az univerzumban oldódunk fel, azaz emberhez méltó szeretkezés hatására (átmenetileg) kioldódnak belőlünk a rettegés, a magány, a megaláztatottság, a kiszolgáltatottság, a gonoszság mérgei.

Esztétikai nedvtanunk jogosultságát az ókorban felfedezett pszichológiai nedvtan is megerősíti. A művészet célpontja az emberi psziché, a lelki nedvekkel tehát a lélek élettana, a pszichológia foglalkozik. A klasszikus görög pszichofiziológusok a test és a lélek analógiájának fokát olyan evidenciaként élték meg, hogy a lelkeket testnedvek szerint csoportosították. Így alakult ki a humorálszichológia, melynek terminológiáját mind a mai napig használjuk a különböző emberi attitűdök és *vér*mérsékletek jellemzésére. Ezért lehetünk *melankolikusak* – azaz fekete epések –, *flegmatikusak* – azaz nyálasak –, *kolerikusak* – azaz epések – és *szangvinikusak* – azaz véresek. S bár e bájosan naiv (de lényegét tekintve forradalmian tudományos) elmélet – mely az egyes váladékok arányával magyarázta a lelkialkatokat – nyilvánvalóan inadekvát, a lélek és a nedvek (illetve az ezeket elválasztó mirigyek) közötti *valamilyen* kapcsolat feltételezésével lényeges előrelépést jelentett.

A humor (nedv) és a katarzis sokrétű kapcsolata ráirányítja figyelmünket a humor mai értelmének és a katarzishoz a kapcsolatára. Igazi humor, *szellemesség* hallatán olyan jót nevetünk, hogy a *könnyünk is kicsordul*. Szívvel-*lélekkel* nevetünk, *könnyűnek* érezzük magunkat. *Rö-hö-güink*, *ha-ho-tá-zunk*, ahogy a *levegő* szakadozottan hagyja el tüdönket.

A *nevet*, *kacag*, *röhög*, *heherész* szavak szótagjainak konzekvens magánhangzó-kettőződésői, ahol az ikerhangzókat csak egy közbevetett mássalhangzó választja el, pontosan festik le azt a *köhögéssel* rokon légzésmintázatot, amelyet a kilégzést ritmusosan megszakító gégeizomzat hoz létre *felszabadultságunk* pillanataiban. Ugyanez a „haha-hang” jelenik meg az ógermán *lahhan* (nevet) szóban, melyből a német *lachen* és az angol *laugh* szavak erednek. A röhögés és a köhögés élettani rokonságát az angol is tükrözi a *laugh-cough* igepárban.

A latin és kongeniálisan a magyar nyelv bámulatos intuícióval ragadja meg a nevetés fizioológiáját. A *szellemesség* hatására a *spiritus*, azaz a *lélek* vagy *szellem* áramlik. Ez a működés csupa könnyűség, csupa *felszabadultság*, és mert a lebegő (levegő) szellem gáznemű (*légnemű*), ezért testünkkel a *léleklző* – lélegző –, azaz *respiratorikus* rendszeren keresztül tart kapcsolatot. Nevetés során tehát nemcsak könnyeink által könnyebbülünk meg, hanem átjár minket (és felemel) a szellem könnyűsége is. (Hasonló könnyűfejtiséget érzünk alkohol – *spiritus* – fogyasztása után, mikor hangulatunk *emelkedetté* válik.) A humor tehát nemcsak mirigyünket ingerli, de jellegzetes légzésmintázatot is indukál. Ez a játék a létfontosságú gázzal, ez a luxus, melynek során megengedhetjük magunknak, hogy a minden pillanatban nélkülözhetetlen levegőt kényünkre-kedvünkre pazaroljuk, nyugtatón hat ránk: emelkedett hangulatunkban problémáinkat megszzebbről – felülről – szemlélhetjük, onnan pillanthatunk alantab életünkre, ideig-óráig felülemelkedve a rettegés, a magány, a megalázottság, a kiszolgáltatottság régióin.

A katarzis legszembetűnőbb élettani hatása glanduláris, azaz mirigyműködéshez kötött. A humor legszembetűnőbb élettani hatása respiratorikus, azaz a légzési rendszerhez kötött. Azonban a rendszerek nem izoláltan működnek: nevetéskor a könnyünk is kicsordul, és – ha kevésbé nyilvánvalóan is – a katarzis jellegzetes légzést is létrehoz. Ezért lehet valami *lélegzetelállítóan* szép. Az apnoé (légzésahiány) a respiratorikus válasznak olyan extrém foka, amikor a szépség már-már halálos, azaz megélése az életünket is veszélyezteti. A gyönyörébresztő lelki élmények tipikus indulatszavai éppen az általuk kiváltott légzés hangalakjai. Arthur Koestler mutat rá a művészi élmény, a humor és az intellektuális felismerés ősi összefüggéseire: az ah-haha-aha triászra. Az „ah” a katarzis során felszakadó sóhaj, az önkéntelenül elnyújtott kilégzés. A „haha” pajkos játék a kilégzéssel, meg-megszakított kilégzés. Az „aha” pedig, mintha a kettő keveréke volna, annak a könnyed és mélységes gyönyörnek a hangja, melyet az emberi lélek az emberi szellem diadala nyomán érez. A művészet, illetve a művészi alkotás maga a legintimebb viszonyban van a lélegzés folyamatával. A művésznek hitteles, katarziskeltő munka létrehozásához *inspirációra*, azaz belégzésre, bámulatosan pontos magyar hangulatfestő szóval *ihletre* van szüksége. A belé áramló szellem hatására keletkezik az alkotás, mely aztán a közönséget megbabonázva ah-élményt – áhítatot – vált ki. Röviden: az ihlet (belégzés) áhítatot (kilégzés) eredményez.

Az aha-érzés Arkhimédész heuréka élménye, az ész katarzisa, a szellem orgazmusa. Mert a világ összefüggéseinek felismerése, a rejtett kapcsolatok hirtelen megvilágosodása hatalmas szorongásoldó erő. Azzal kecsegtet, hogy a valóság felfogható, hogy van *mit* megérteni, hogy életünk nem csak az érzéketlen káosz szeszélye. És torokszorító diadal, hogy az emberi elme képes megajándékozni magát ezzel az illúzióval. A tudás és a tudhatóság reménye, remény, hogy szellemünkkel legyőzhetjük a gonoszság erőit.

Szellemi élettanunk eddigi megfigyelései azt mutatják, hogy az intellektus gyönyörkeltő működéseinek hátterét jellegzetes glanduláris és respiratorikus mintázatok képezik. Mindehhez azonban nélkülözhetetlen a keringési rendszer alkalmazkodása. Az

ókori Egyiptom bölcsei nyilvánvalónak tartották, hogy a szívünkkel érzünk. Ezért lett az anatómiai kutatásaik során megismert háromüregű, szimmetrikus krokodilszív az érzelem, a szerelem egyetemes szimbóluma. Ezt a krokodilszívet lőtte aztán át a római Ámor a latin kultúra nyílával. És valóban: *szívvel-lélekkel* (azaz *cardio-respiratorikus* módon) éljük át a nagy alkotásokat. A jelentős művészi élmény *szíbe markoló* és *mellbevágó*. Sokszor *döbbenetes*, azaz *dobbanásos* hatású. Ezek az erős hangulatfestő szavak arra a nagy belső bummra utalnak, melyet a hirtelen ritmust váltó szív szabálytalan ütése, extraszisztolája és az azt követő kompenzációs szünet okoz. Ez a művész által kiváltott *mellbevágó döbbenet* a réműlettel rokon. Az extra ütés által keltett hullám egész testünket megremegteti, szinte *megráz* minket. A nagy alkotás tehát szívünkön keresztül lesz megrázó élmény. A megrázásérzés másik élettani alapja a glanduláris-respiratorikus válaszhoz kötött: a feltörő zokogás rázza a katarzis szépség szaggatta „áldozatát”.

A szívvel-lélekkel-mirigyekkel átélt szépség további testi tüneteket is kivált. Látva, hallva forrását, libabőrösek leszünk, élményeinkbe beleborzongunk. Ezért lehet valami – paradox módon – *borzalmasan* szép. A borzongás és a borzalom szavakban rejtőzködő brrr a hideg által kiváltott vacogás, didergés, a fogainkat összekocantó *tremor* hangja. *Brrr*, de hideg van, mondjuk, észre sem véve, hogy szervezetünk egyik ősi védekező reakcióját jellemezzük precíz hangutánzással. Hideg hatására *borzongani* kezdünk, és szőrünk *felborzolódik*, illetve – szőrtelen majmok lévén – „libabőrünk”. Mindkét reakció adaptív válasz, mely testünket védi a fenyegető lehűlés ellen: a borzongás izmaink ritmikus összehúzódása, mely jelentős hőtermeléssel jár, a borzolódás pedig szőrszálaink felállása, melynek során a szőrszálak közötti szigetelő levegőréteg (légpárna) vastagsága nő, és ezáltal hőleadásunk csökken. Az emlőszállatok szőrborzolódása egy másik ősi, evolúciós célt is szolgál: a felálló szőr a támadó állatot nagyobbak, *rettegetesebbnek* mutatja, míg a támadás *horrorja* által megrémített áldozat ugyanezzel a módszerrel igyekszik magát erősebbnek, kevésbé kiszolgáltatottnak álcázni. Ezzel a trükkel, ilyen élettani illúziókeltéssel próbál szembeszállni a megsemmisülés sötét rémével. Élettani etimológiánk további alátámasztását adja, hogy a brr-érzés pszichofiziológiai összefüggéseit, azaz a borzongás és a borzalom, vagyis a hidegre adott válasz és a horror kapcsolatát számos nyelv tükrözi. A „brr” ott reszket az angol *bristle* szóban, melynek főnévi jelentése sörte, vastag szőr; igei jelentése pedig: felborzolódik, feláll a szőr a hátán. A magyar és az angol hasonló metaforákban, azonos átvitt értelemben is használja a fogalmat: a lelki izgalmak felborzolják az idegeinket, illetve „we become bristly”. Az eredeti latin *horrare* főnévi igenév, illetve a belőle származó *horror* főnév ugyancsak szőrfelborzolást jelent. A brr kicsit módosult változata a trr. Ez a hang rázza meg a *tremare*, *tremble* (remeg, reszket), a *terrere*, *terror* (retteg, rettenet) szavakat, és ott bujkál a megszelídített *thrill* szóban is, mely már kellemes borzongást, izgalmas élvezetté csitult libabőrözést jelent.

Amint az ihlet és az áhítat kapcsán már említettük, a mű jellegzetes reakciókat vált ki mind alkotójából, mind közönségéből, és ezek a válaszok, bár sok közös elemet tartalmazhatnak, nem azonosak. A hőszabályozás változása jelen van a borzongó nézőben-hallgatóban és a *lázasan* alkotóban egyaránt, de a képet más elem dominálja. A katarzis kiváltotta borzongás rövid, néhány pillanatig tartó jelenség, mely elsősorban a hőtermelés fokozásával jár. Ezzel szemben a *lázasan* alkotó vagy *alkotói lázban* égő író, festő, zenészerző, illetve a nemcsak átszellemült, de – csodálatosan pontos magyar szóval – *felhevült* színész vagy muzsikus tartósan, órákig, napokig, hetekig megváltoztathatja hőháztartását. Nemcsak hőtermelését, hanem hőleadását is megemeli, akárcsak

valódi láz esetén. Lázás állapot kezdetekor a borzongási fázisban hőtermelésünk nő, hőleadásunk csökken (bőrünk sápadt és hideg lesz), ezáltal hőmérsékletünk emelkedik. Belázosodásunk után viszont hőleadásunk is megemelkedik, arcunk kipirul, bőrünk átforrósodik, s hőmérsékletünk magasabb szinten állandósul. Keringésünk, légzésünk nagyobb frekvenciával működik. Ebben a *lobogó lelkesedésben* testünk hatalmas (alkotói) energiákat mozgósít. Innen a *lángész* lobogása. Míg a testi láz a szervezet védekezőerőit mozgósítva lehetővé teszi, hogy felvegyük a harcot a ránk támadó kórokozókkal, a szellemi láz képessé tesz bennünket arra, hogy szembenézzünk és szembesegüljünk halandóságunk tudatával.

Érdekes módon a testi láz egyes formái, különösen olyan betegségek esetén, amikor az alpbaj nem okoz folyamatos szenvedést, sokszor járnak felfokozott életerzéssel, élethabzsolással, szabad asszociációkkal, *káprázatos*, *sziporkázó* nyelvi-képi ötletekkel. Nem véletlen, hogy a *bohémélet*, azaz a művészet és a tbc összefüggéseire, illetve analógiájára sok mű utal. A lázmetafora jelenik meg az *önégető*, *önemésztő* művész figurájában is, akit az alkotói láz úgy éget el, ahogy a tartós testi láz sorvasztja el a beteg szervezetet. Ugyanakkor az alkotás hosszú folyamata korántsem hagyományos, *forrófejű* szédelget, hanem az erők fokozott mozgósítása mellett precíz tervezést és koncentrációt igénylő folyamat. Szellemi lázban ezért testhőmérsékletünk általában nem is emelkedik meg. Mégis lázasak vagyunk, mert hőtermelésünk és hőleadásunk egyaránt jelentősen megnő, tehát – akárcsak valódi láz esetén – a rajtunk átáramló hőmennyiség fokozódik. Ebben a hűvös lázban fogannak a nagy alkotások. Ezt ragadja meg József Attila esztétikailag és élettanilag tökéletesen: „*Harminchat fokos lázban égek mindig...*”

Könnyekben ázva, megrendülten és hahotázva, mellbevágottan és lélegzet-visszafojtva, libabőrös lázban dideregve éljük át a művészet mágiáját. Nem tudatos (vegetatív) működéseink különös orgiája ez, melynek során a tudatunkon (agykérgünkön) átáramló szépség számos automatikus funkcionkat átprogramozza, és teljesen új *vegetatív formát* alakít ki. A mirigyek, a keringési-légzési rendszer, a simaizmok összetett válaszáat az idegrendszer kéreg alatti struktúrái, elsősorban a hipotalamusz dolgozzák ki. A titok tehát abban áll, hogy az alkotástól „feltüzelt” agykéreg neuronjai milyen módon bombázzák a hipotalamuszt, amely – a „megfelelő” elektronikus csillagkép hatására – létrehozza és elindítja bennünk a katarzis „programját”. Persze a mágia ettől mágia marad, sőt ez a nézet nem vitatja a művészi élmény individuális jellegét sem. Fontos, hogy milyen egyéni tapasztalatokkal, kulturális és nevelési hagyományokkal (freudiasan: felettes énnel) megvert vagy megáldott agykéreg szűri át a művet, mert csak ez az egyéni cortex készíthet az őt érő input-záporból „hipotalamikus hullámokat”, azaz a hipotalamuszt mozgósító elektromos üzenetet. Ugyanakkor genetikai azonosságunk (tehát a művészetet létrehozó és befogadó *struktúra* azonossága) és az a tény, hogy fajunk, a homo sapiens legmélyebb létélményei és szorongásai (például a haláltudat) alapvetően hasonlóak az individuum szintjén, lehetővé teszik, hogy osztozzunk a művészet hatásaiban. A művészi varázslat éppen abban áll, hogy *általános* emberi genetikánkra és *sajátos* helyhez és időhöz kötött körülményeinkre (wittgensteiniesen: az emberi szemantikára) építve a művész olyan ingerrendszert, azaz műalkotást hoz létre, mellyel nem a szívünkbe, hanem a hipotalamuszunkba hatol.

Mi tehát a katarzis élettani titka? Miben rejlik az a sajátos válasz, amellyel a megfelelő művészi intuitivitással eltalált agykéreg a hipotalamuszt ingerelni képes? Érzésem

szerint a titok nyitja abban a luxusban áll, hogy igazi katarzis során párhuzamosan, azaz *egyszerre és kiegyensúlyozottan* aktiválódik a vegetatív idegrendszer két nagy funkcionális egysége, a szimpatikus és a paraszimpatikus rendszer. Bár e klasszikus élettani felosztás némiképp erőltetettnek vagy idejétmúltnak tűnhet, számos anatómiai, biokémiai és evolúciós különbség támasztja alá jogosultságát. A szimpatikus vagy ergotróp, azaz munkára készítő idegrendszer dobogtatja meg gyorsabban és erősebben a szívünket, tágítja pupillánkat, és ernyeszti el légutainkat. Mindez része a Cannon által leírt vészreakciónak, a „fight or flight” válasznak, melynek során a szervezet harcra vagy menekülésre készíti fel magát. Katarzisunk során a szimpatikus rendszernek köszönhetjük elszaladó pulzusunkat, dobbanásos extraszisztoléinkat, lélek(g)zésünk szabadabb áramlását, a vérünkben „pezsgő” stresszhormonok hatására felfokozott éberségünket és válaszkészségünket. A paraszimpatikus vagy trofotróp, azaz tápláló, beépítő rendszer a táplálkozás, a felvett tápanyagok asszimilációjának és a relaxációnak a szolgálatában áll. Ez a nagy nedvfakasztó rendszer vezérli mindazokat a folyamatokat (illetve folyásokat), melyekről a katarzis a nevét kapta. Könnyünk ömlik, orrunk bedugul, sőt a szépség lélegzetelállító pillanataiban – a bolygóideg közreműködésével – kilégzési apoéot élünk át.

Talán mindössze két olyan (sokban rokon) állapot van, amely a szimpatikus és a paraszimpatikus idegrendszer ilyen elementáris erejű, együttes – pontosan szinkronizált – és harmonikus aktiválódásával jár: a katarzis és az orgazmus. Nem tűnik véletlennek, hogy éppen e két állapot az emberi lét két legfőbb örömforrása. Az élet átlagos vagy válságos pillanataiban a legtöbb célműködés az egyik vagy másik rendszer abszolút túlsúlyát követeli meg: hol főnökünkkel harcolunk, esetleg kelleetlenül visszavonulunk, hol álmosan és szellemileg tunyán emésztünk a vasárnapi rántott csirke után. A művészet és a testi szerelem legemelkedettebb pillanatai során azonban fiziológiánk lehetővé teszi, hogy egyszerre és intenzíven éljük át az élet teljességét, azaz az egész skálát a maga sokszor ellentmondó komplexitásában. Hatalmas és elegáns luxus ez: sem menekülnünk, sem energiát felhalmozni nem kell, nem fenyeget közvetlen veszély, s így megengedhetjük magunknak, hogy életműködéseink mintegy eljártsszák számunkra a mindent átfogó életet minden izgalmával, nyugalomával, rettenetével és kényelmével. Nem a való, csak annak égi mása. A nagy művészet mindig a maga komplexitásában ragadja meg a létet, és ha ez valóban sikerül, testünk a lét komplex élettani reakcióegyüttesével válaszol. A gyönyör tehát nem más, mint az élet komplexitásának megragadása és átélésének képessége, a hessei eszmény.

A szappanoperákkal és akciófilmekkel manipulált tömegbutítás művészetnélkülisége éppen abban lepleződik le, hogy nem képes a katarzis teljes élettani skáláját kiegyensúlyozottan biztosítani. A műveket leíró jelzők hajszálpontosan mutatják a fiziológiai diszkrepanciát: a *csöpögős, émyelítő* (azaz szentimentális) művek nyilvánvalóan egyoldalúan túlstimulálják a paraszimpatikus rendszert, amint azt a fokozott könny- vagy nyáleválasztásra, valamint az emelkedett gyomorperisztaltikára utaló hatásleírások kristálytisztán jelzik. Paraszimpatikus fércelemek ezek. Ezzel szemben már maga a műfaji megjelölés is mutatja az ellenpólust, azaz a szimpatikus idegrendszerünket egyoldalúan túlingerlő termékeket, amint az a *horror* vagy a *thriller* elnevezésből is kiténik. A műfajt éppen magával a szörborzoló, vacogtató, reszketést indukáló élettani hatással jelölik. S bár ezek a (sokak számára) szimpatikus alkotások érdekesek, izgalmasak és professzionálisak lehetnek, nem tükrözik, nem képezik le az emberi élet teljességét, és így nem válthatják ki a katarzis komplex fiziológiáját.